

School en ouders moeten samen optrekken

HOE LEERLINGEN GRAAG EN BETER GAAN LEZEN

De Onderwijsinspectie luidt in de onlangs verschenen Staat van het Onderwijs 2020 de noodklok dat onder jongeren de motivatie om te lezen afneemt en het risico op laaggeletterdheid groeit. Uit het rapport Lees! van de Onderwijsraad en de Raad voor Cultuur blijkt dat leerlingen wel korte tekstjes lezen, maar besteden minder tijd aan het geconcentreerd lezen van langere teksten of boeken. Mede hierdoor gaat hun leesvaardigheid achteruit. Dat heeft gevolgen voor hun functioneren op school en in de samenleving. Omdat plezier in lezen vaak een zaak is van school én ouders zou de mr dit onderwerp volgend schooljaar hoog op de agenda kunnen zetten. **Frederik Smit**

Leesplezier is belangrijk voor de ontwikkeling van de leesvaardigheid; meer leesplezier leidt tot meer en beter lezen. Recent onderzoek laat zien dat het plezier waarmee vijftienjarige leerlingen lezen in Nederland het laagst is van alle 37 landen binnen de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO). De motivatie om te lezen neemt af: ongeveer 60 procent van de leerlingen leest alleen als het moet of om informatie op te zoeken en 40 procent vindt lezen tijdverspilling. Een op de drie vindt zichzelf geen goede lezer. De groep leerlingen die moeite heeft met lezen groeit: het risico op laaggeletterdheid neemt toe. De OESO beschouwt 24 procent van de Nederlandse vijftienjarigen als dermate 'laagtaalvaardig' dat zij niet voldoende kunnen meekomen in de maatschappij. Deze leerlingen zijn niet in staat de hoofdgedachte uit een tekst te

halen of een simpele verbinding met alledaagse kennis te maken.

Groot probleem

Wie niet goed kan lezen, voelt zich machteloos in een complexer wordende samenleving, omdat een steeds groter beroep wordt gedaan op deze vaardigheid. Kon je vroeger bij een gemeentelijk loket je uitkering of parkeervergunning aanvragen, nu moet je dat via de computer regelen. Zonder voldoende leesvaardigheid (en digivaardigheid) kun je je belastingaangifte niet invullen, geen bijsluiters van medicijnen lezen of financiële producten beoordelen. Ook blijkt dat laaggeletterden vaker werkloos zijn, een lager inkomen en een slechtere gezondheid hebben en minder politiek en maatschappelijk actief zijn. Ouders van leerlingen die over een laag niveau van taalvaardigheid beschikken, kunnen niet participeren in de

groepsapp van de klas om elkaar op de hoogte houden en zijn minder goed of niet in staat hun kinderen te helpen bij het huiswerk. In de coronatijd een belangrijke reden waarom deze kinderen vaak achterstanden oplopen.

Schoolsucces

Lezen draagt bij aan de uitbreiding van de woordenschat. Dat heeft ook een positieve invloed op de schoolprestaties. Lezende jongeren halen hogere cijfers dan hun minder vaak lezende leeftijdgenoten en dit effect neemt met de schooljaren toe. De positieve effecten treden met name op bij het diep lezen van langere, verhalende teksten. Met deze vorm van lezen oefenen jongeren een scala aan leesvaardigheden: ze leren zich te concentreren, trainen hun geheugen en prikkelen hun verbeelding. De effecten van diep lezen reiken echter verder. Lezen is ook van belang voor socia-

Kees Broekhof

lisatie. Door middel van verhalen worden jongeren ingewijd in de tradities, cultuur en ideeën van volkeren en landen. Ook heeft lezen invloed op de persoonsvorming: het vergroot het vermogen je in te leven in anderen. Daarnaast blijkt het be-

Leeshonger

Kees Broekhof, senior consultant bij onderzoeks- en adviesbureau Sardes: 'Scholen hebben de taak om leerlingen te leren lezen. In het onderwijs ligt het accent op kunnen lezen en minder op willen lezen:

goed opgenomen in het taalbeleid van scholen en leraren lijken onvoldoende toegerust om stimulerende gesprekken met leerlingen over boeken vorm te geven, terwijl praten over boeken juist een zeer krachtig middel is om lezen te promoten.' De vraag is nu hoe je je leesvaardigheid op peil houdt nadat je de school hebt verlaten? Broekhof is van mening dat als je gemotiveerd bent om te blijven lezen, je er beter wordt en daardoor raak je nog gemotiveerder. 'Voor leesvaardigheid geldt wel dat je kilometers moet maken: if you don't use it, you lose it.' Bij vrij lezen hebben leerlingen de keuze om te lezen wat ze willen, ongeacht hun technisch leesniveau. Het leesplezier, het willen lezen, staat centraal. Tegelijkertijd gaat de leesvaardigheid vooruit, onder andere doordat de woordenschat groeit. Want een belangrijke voorwaarde om goed begrijpend te kunnen lezen, is een grote (mondelinge) woordenschat: hoe meer woorden een kind begrijpt, hoe sneller het een tekst kan begrijpen. Broekhof: 'Vrij lezen helpt voor het consolideren, verdiepen en uitbreiden van woordkennis. Kinderen die gemiddeld een kwartier per dag lezen, kunnen hun woordenschat uitbreiden met zo'n 1.000 woorden per jaar. Kinderen die meer lezen, behalen dan ook betere resultaten op school. Ook zwakke

Goede leesvaardigheden zijn essentieel voor je latere leven

heersen van leesvaardigheden essentieel voor het verwerven en behouden van een positie op de arbeidsmarkt. Het wordt jongeren echter niet gemakkelijk gemaakt gemotiveerd te raken voor diep lezen. Op bibliotheken is fors bezuinigd en in het onderwijs is de aandacht en tijd voor taal en literatuur verminderd. Dat is vooral nadelig voor jongeren die thuis niet opgroeien in een leescultuur. Er zijn in alle sectoren goede voorbeelden van scholen en andere instanties, waaronder bibliotheken, die het lezen bij jongeren stimuleren. Maar meestal zijn de inspanningen op dit terrein niet intensief en systematisch genoeg. De Onderwijsraad en de Raad voor Cultuur pleiten daarom voor een offensief om de motivatie van jongeren voor het diep lezen te stimuleren.

het ontwikkelen van leesplezier, een leeshonger om boeken te willen verslinden. Leesbevordering is helaas vaak niet of niet

VoorleesExpress

De VoorleesExpress richt zich op kinderen van 2 tot 8 jaar met een taalachterstand waarvan de ouders moeite hebben de taalontwikkeling van hun kinderen te

stimuleren. Een vrijwilliger komt thuis voorlezen, zoekt samen met de ouders naar een manier om taal en lezen een vaste plek te geven in hun dagelijks leven en laat ze kennismaken met de openbare bibliotheek. Zie ook voorleesexpress.nl.

Tanja Bolte

lezers hebben baat bij recreatief lezen in de vrije tijd. De meeste laaggeletterden hebben als kind leren lezen en schrijven. Ze zijn laaggeletterd geworden, omdat ze na hun schooltijd het lezen en schrijven niet hebben onderhouden. Ze haalden er geen voldoening uit.' Uit onderzoek blijkt dat ouders een positieve invloed hebben op het leesplezier en leesgedrag van hun kinderen door voor te lezen, interesse te tonen in wat hun kind leest, te praten over boeken die ze lezen, boekentips te geven en boeken cadeau te geven. Deze positieve invloed blijft gedurende de verdere levensloop aanwezig. Broekhof vervolgt: 'Scholen hebben een beperkte capaciteit om de leesmotivatie van de leerlingen te vergroten die het hard nodig hebben, thuis geen boeken hebben en geen leescultuur kennen. Scholen, ouders en openbare bibliotheken moeten daarom samenwerken om van kinderen goede lezers te maken, die ook als volwassenen met plezier blijven lezen en zo hun vaardigheid onderhouden.'

Interculturele wijk

Tanja Bolte, leesconsulent primair onder-

wijs, bibliotheek Laakwarter in Den Haag, 'Ik ben het eens met Broekhof dat scholen, ouders en bibliotheken samen moeten optrekken om de leesvaardigheid en het leesplezier van kinderen te vergroten. Bijna alle basisscholen maken in deze interculturele wijk gebruik van ons leesaanbod in de wijkbibliotheek. De groepen 1 tot en met 8 komen eens in de zes weken langs. De kinderen mogen zelf een boek uitkiezen en we maken ze vertrouwd met hoe alles hier werkt. Daarnaast verzorgen we leesbevorderingslessen op school of in de bibliotheek met behulp van digitale media over bijvoorbeeld een schrijversbezoek in het kader van de Kinderboekenweek of het zelf maken en voordragen van gedichten. Dan toon ik bijvoorbeeld een filmpje van dichter Jules Deelder om te laten ervaren dat gedichten niet altijd hoeven te rijmen. We stimuleren natuurlijk ook dat leraren voorlezen. Kinderen aan wie wordt voorgelezen ontwikkelen namelijk een grote woordenschat en hebben een grote kans goede lezers te worden. Maar het is vooral belangrijk dat kinderen plezier beleven aan lezen. Ik attendeer ze daarom bij-

voorbeeld op graphic novels. Dat zijn populaire stripverhalen met het karakter van een roman, zoals Dagboek van een muts en Het leven van een loser. Daar zijn kinderen dol op.' Jongens vanaf een jaar of tien zijn doorgaans minder geïnteresseerd om te lezen, omdat ze dan liever achter hun Playstation zitten. Bolte: 'We werken samen met eredivisieclub ADO Den Haag (zie kader pagina 8) in het leesbevorderingsproject Scoor een Boek! Dat project is bestemd voor leerlingen uit groep 5 en 6 van het basisonderwijs en combineert lezen met voetbal. Aangeemoedigd door profvoetballers, als super influencers, proberen leerlingen dan in een paar maanden zoveel mogelijk mooie boeken te scoren, zoals op de Prins Willem Alexanderschool. En dat werkt.' Ronald Meerburg, intern begeleider onderbouw op de Prins Willem Alexanderschool, 370 leerlingen met 38 nationaliteiten, legt uit: 'In onze klassen hebben we leeshoeken ingericht waar elke klas zijn invulling aan heeft gegeven. De ene groep heeft een hoek met kussens, de andere een ligstoel, wigwam of klamboe waar de kinderen dagelijks een kwartiertje ontspannen vrij kunnen lezen. Een deel van de ouders van de leerlingen is laaggeletterd. We stimuleren deze ouders bij ons op school wekelijks een dagdeel Nederlandse taal te volgen, deel te ne-

Ronald Meerburg

men aan inlooptochten waar ze kunnen ervaren hoe de leerkrachten voorlezen, zich aan te melden bij de Voorlees-Express (zie kader pagina 6) en lid te

veld van hun leerlingen te kunnen verruimen en hen leeskilometers te laten maken. Van voorschool tot en met bovenbouw voortgezet onderwijs zijn er

'Het management stimuleert de mr zich pro-actief op te stellen'

worden van de bibliotheek. Het management stimuleert de mr om zich pro-actief op te stellen en eigen agendapunten in te brengen.' Meerburg voegt eraan toe dat sinds de coronacrisis de situatie wel veranderd is. Ouders mogen de school niet meer in, er worden geen taallessen meer gegeven en het bibliotheekbezoek ligt stil. Hoe de toekomst eruit gaat zien is voor iedereen onzeker.

Leeskilometers

Gerdineke van Silfhout is leerplanontwikkelaar voortgezet onderwijs bij de SLO, nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling: 'Het is inderdaad belangrijk leraren goed toe te rusten om het leesonderwijs vorm te geven. Een deel van de pabo's en lerarenopleidingen voert inmiddels gericht beleid om leraren in contact te brengen met een variëteit aan (jeugd)boeken om het blik-

Gerdineke van Silfhout

initiatieven gestart om de kwaliteit van het taal- en het leesonderwijs te verbeteren. De problemen zijn het grootst in het vmbo. Veel scholen hebben geen mediatheek (meer) en/of bibliotheken in dorpen zijn verdwenen. Maar juist bij vmbo-leerlingen is lezen cruciaal voor hun taalontwikkeling.'

Sleutelrol

Gerlien van Dalen is directeur-bestuurder bij Stichting Lezen: 'Ik herken me in de analyse van Broekhof dat leesbevordering te weinig aandacht krijgt in het beleid van scholen. De medezeggenschapsraad kan binnen de schoolorganisaties een sleutelrol vervullen om meer aandacht te vragen voor leesonderwijs, voorlezen, laaggeletterdheid van ouders, de aanstelling van leesspecialisten en het verbeteren van de kwaliteit van de schoolbibliotheek. De coördinatiegroep Curriculum.nu erkent in de nieuwe curriculumvoorstellen voor het funderend onderwijs het belang van leesbevordering als onderdeel van het lees- en literatuuronderwijs. Stichting Lezen heeft hierin actief geadviseerd. Besturen en managers moeten erop toezien dat iedereen die met kinderen werkt, goed is toegerust als leesbevorderaar.'

Mr en leesonderwijs

Iedere school dient een schoolplan te hebben, waarin het beleid met betrekking tot de bewaking en verbetering van de kwaliteit van het onderwijs, inclusief het leesonderwijs, is beschreven. De mr kan

Gerlien van Dalen

hier mede sturing aan geven.

• **Leesbeleid.** Goed leesonderwijs vraagt om een sterk schoolbreed leesbeleid, waarin helder staat wat de school doet om kinderen goed te leren lezen, welke mogelijkheden er zijn voor zwakkere lezers, hoe leesplezier wordt gestimuleerd, wat de rol is van bibliotheekvoorzieningen en andere lokale partijen die zich richten op kinderen en jongeren. Het bevoegd gezag dient het schoolplan tenminste één keer in de vier jaar vast te stellen. De wijze waarop de school het leesbeleid uitvoert, kan de mr via het informatierecht volgen (artikel 8 Wms).

• **Leesprojecten.** Er zijn vele projecten gericht op leesbevordering, zoals: BoekStart-BoekenPret, De Verteltas, Kinderzwerfboek, De Bibliotheek op school en Verteltheater. De mr heeft instemmingsbevoegdheid bij de vaststelling of wijziging van het schoolplan (artikel 10, lid 1 onder b Wms). Bovendien wordt de raad vooraf in de gelegenheid gesteld advies uit te brengen over elk door het bevoegd gezag te nemen besluit met betrekking tot de deelneming of beëindiging van deelneming aan een onderwijskundig project of experiment, dan wel vaststelling of wijziging van het beleid ter zake (artikel 11, lid 1 onder e Wms).

• **Schoolgids.** Hierin geven scholen uitleg over hun onderwijskwaliteit en de

Scoor een boek!

Om kinderen meer plezier in lezen te laten krijgen, voert de Bibliotheek, in samenwerking met de lokale basisscholen en met eredivisieclubs, het project Scoor een Boek! uit. Dit leesproject voor leerlingen uit groep 5 en 6 combineert lezen met sport. Vanaf seizoen 2019-20 doet voetbalclub ADO Den Haag mee met dit project in samenwerking met de bibliotheken Den Haag en Zoetermeer en een groot aantal basisscholen in beide steden. Negen weken lang doen leerlingen hun best om zoveel mogelijk boeken te lezen ('scoren') op school en thuis. Ze kinderen worden extra gestimuleerd door Shaquille Pinas (op de voorgrond), verdediger van ADO Den Haag.

leerresultaten, waaronder de kwaliteit van het leesonderwijs. In het basisonderwijs heeft de oudergeleding een instemmingsbevoegdheid bij de vaststelling van de schoolgids (artikel 13, lid 1 onder g Wms), in het voortgezet onderwijs de ouder- en leerlingengeleding (artikel 14, lid 1 onder a Wms). Mocht een beleidsplan of -wijziging van het leesonderwijs uitblijven, dan is de mr bevoegd tot het doen van voorstellen en het kenbaar maken van standpunten (artikel 6 lid 2 Wms) over de leesbevordering.

- **Leescultuur.** Introduceer een leescultuur met structurele aandacht voor vrij lezen, (interactief) voorlezen, het opzetten van een boekenkring en het aanstellen van leesbevorderaars.
- **Tekstaanbod.** Zorg voor gevarieerd tekstaanbod aansluitend bij de leef- en belevingswereld van leerlingen: verhalen-

en gedichtenbundels, (digitale) boeken, teksten uit tijdschriften en van internet.

- **Leesplan.** Presenteer een leesplan als aanvulling op of een onderdeel van het taal- of beleidsplan.
- **Leraren.** Maak leraren enthousiast. Professionaliseer leraren in het geven van goed leesonderwijs en taalgericht vakonderwijs met een rijke context, veel interactie en taalsteun.
- **Ouders.** Organiseer voor ouders inloop-, koffie- en themaochtenden over leesplezier, excursies naar de lokale bibliotheek, taalles voor laaggeletterde ouders en deelname aan een project als de VoorleesExpress (zie kader).
- **Leerlingen.** Laat leerlingen meedenken en meebeslissen over de kwaliteit van het leesaanbod op school, de aanschaf van nieuwe methoden en boeken voor de collectie van de (digitale) schoolbibliotheek.

- **Samenwerking.** Optimaliseer de samenwerking met andere scholen, kinderopvangverblijven, buitenschoolse opvang, bibliotheekvoorzieningen en welzijnsorganisaties in de regio. <

INFO

MEER INFORMATIE

Bronnen

- Inspectie van het onderwijs (2020). De staat van het onderwijs
- OECD (2019). PISA 2018 Results (Volume 1): What students know and can do
- Onderwijsraad & Raad voor Cultuur (2019). Lees! Een oproep tot een leesoffensief
- Coördinatiegroep Curriculum.nu (2019). Samen bouwen aan het primair en voortgezet onderwijs van morgen
- Broekhof, K., Vaessen, K., Maarse, J., Aarssen, J., Velzen, T. van (2019). Cijfers en meningen over lezen in Nederland, Sardes
- Broekhof, K. (2017). Meer lezen, beter in taal, Kunst van Lezen
- Jelier, W. (2017). Alles op een rij over begrijpend lezen in het primair onderwijs, didactiefonline.nl
- Stichting Lezen en Stichting Leerplan Ontwikkeling (2019). Quickscan succesfactoren lezen in het vmbo, www.lezeninhet-vmbo.nl

OVER DE AUTEUR

Dr. Frederik Smit is onderzoeker en adviseur onderwijs, <https://frederiksmit.net>.